

Protokoll

Fra møte i faggruppen for ernæring, dietetiske produkter, ny mat og allergi

Dato: Dag 1, 17.11.20 kl 9.00-12.00
Dag 2, 20.11.20 kl. 9.00-12.00

Sted: Teams

Møteleder: Tor A. Strand.

Deltakere

Fra Faggruppen for ernæring, dietetiske produkter, ny mat og allergi: Lene Frost Andersen (dag 1 og under pkt 7 på dagsorden dag 2), Lisbeth Dahl, Sigrun Henjum, Kristin Holvik (dag 1), Martinus Løvik, Christine L. Parr, Tonje H. Stea, Tor A. Strand (leder) og Stine M. Ulven.

Fra sekretariatet til VKM: Inger Therese Lillegaard, Jostein Starrfelt, Elin Thingnæs Lid (under pkt 5 og 7 på dagsorden) og Bente Mangschou (ref).

Observatører fra Mattilsynet og Helsedirektoratet: Anne Bueso og Rønnaug Aarflot Fagerli (begge under pkt 1, 2, 3 og 4 på dagsorden), Anniken Owren Aarum (under pkt 5, 6 og 7 på dagsorden) og Ole Berg.

Meldt fravær: Knut Tomas Dalen.

1. Velkommen, fravær, habilitet og godtgjøring

Leder i faggruppen Tor A. Strand ønsket velkommen til møtet.

Ingen erklærte seg inhabile i forhold til sakene som ble behandlet på møtet (dag 1 eller dag 2).

2. Godkjenning av møteinnkallelse og dagsorden

Møteinnkallelse og dagsorden ble godkjent. Av praktiske årsaker ble diskusjonen om evaluering av nytte- og risikovurdering av salterstattere flyttet til dag 2, og orientering om fiskeprosjektet ble utsatt til neste faggruppemøte.

3. Orientering fra møter i Hovedkomiteen

Tor A. Strand orienterte om hovedpunkter fra siste møte i hovedkomiteen. Rapport om rapport om CRISPR og andre genomredigeringssteknikker skal sluttbehandles i Hovedkomiteen i begynnelsen av 2021, og det er nedsatt en egen gruppe som skal bearbeide rapport om kunnskapshull og forskningsbehov avdekket i VKMs vurderinger på mat- og miljøområdet. Utkast til strategi for VKM 2020-24 ble kommentert på sist møte i hovedkomiteen, og innspillene i hovedkomiteen var i stor grad sammenfallende med innspillene fra faggruppen. Protokoller fra møter i hovedkomiteen publiseres på VKMs nettsider.

4. Vurdering og oppdatering av berikningsmodellen

Første utkast til beregninger var sendt medlemmene i forkant av møtet. Oppgaver med å sjekke tolerable øvre inntaksnivåer (UL) fra eksisterende rapporter var fordelt blant faggrupped medlemmene i forkant av møtet, og ble presentert på møtet. For de fleste næringsstoffene er det ikke behov for ytterligere diskusjon om valg av UL ettersom VKM vil benytte UL fastsatt i European Food Safety Authority (EFSA) eller Institute of Medicine (USA, nå NASEM). For stoffer der hverken EFSA eller IOM har fastsatt UL er det i den tidligere versjonen foreslått å bruke såkalte Guidance Levels. Faggruppen vil imidlertid diskuterte UL for vitamin D også på neste møte ettersom VKMs forslag til UL for vitamin D er halvparten av EFSAs.

Mattilsynet presenterte gjeldende regelverk for tilsetning av vitaminer og mineraler til matvarer. Under presentasjonen ble VKM oppmerksom på at tiamin, riboflavin, vitamin B₁₂, biotin, pantotensyre, kalium, klorid og natrium kan tilsettes til produkter i de ulike næringsmiddelkategoriene i vedlegg 1 til forskrift om tilsetning av vitaminer og mineraler til næringsmidler, forutsatt at tilsetningen ikke innebærer risiko for menneskers helse. Det er altså ingen øvre grense. VKM ber derfor Mattilsynet vurdere å fjerne disse stoffene fra oppdraget, og heller be VKM vurdere om det kan medføre helseisiko at disse stoffene kan tilsettes i en rekke matvaregrupper uten spesifikk mengdebegrensning. Mattilsynet har bedt om at VKM inkluderer jod i berikningsmodellen, men vil revurdere dette i lys av at det nå arbeides med å etablere egne berikningsbestemmelser for jod.

Mattilsynet har ikke oversikt over berikede produkter på markedet, men vil komme tilbake til VKM med respons når det gjelder vedtak som gjelder unntak fra positivlisten, altså der det er gitt tillatelser til mer berikning enn det som er gitt i positivlisten. Det er ikke krav til at berikede produkter skal merkes spesielt utover at tilsatte vitaminer og mineraler skal framgå av ingredienslisten. VKM presiserte at det er vanskelig å gjøre gode inntaksberegninger når Mattilsynet ikke har oversikt over berikede produkter på markedet, altså hvilke produkter

som er beriket, hvilke vitaminer og mineraler som er tilsatt og i hvilke mengder. Vi har heller ikke kostholdsdata som forteller oss noe om konsum av berikede produkter. Uten kontroll med berikede produkter på markedet eller kostholdsdata for disse, vil inntaksberegninger for vitaminer og mineraler være beheftet med stor usikkerhet i hele befolkningen.

Mattilsynet har bedt VKM vurdere muligheten for å inkludere personer over 70 år i berikningsmodellen. UiO har publisert en studie med hjemmeboende eldre over 70 år der det er benyttet 2x24-timers recall kostholdsundersøkelse. Prosjektgruppen for berikningsmodellen vil se nærmere på denne studien og vurdere å inkludere beregninger for denne aldersgruppen i modellen. For denne aldersgruppen må det gjøres en vurdering av om de enkelte tolerable øvre inntaksnivåene også er gjeldende for eldre over 70 år.

I berikningsmodellen fra 2013 og tidligere versjoner er det lagt inn gjennomsnittlig inntak av næringsstoffer fra kosttilskudd (blant kosttilskuddbrukere). Prosjektgruppen må se om dette er godt datavalg for alle stoffene. For eksempel er det for folsyre anbefaling om 400 µg daglig tilskudd for kvinner som planlegger svangerskap. Det bør gjøres en vurdering av mengde fra kosttilskudd for hvert enkelt stoff, men folsyre antas å være i særklasse.

Faggruppen anser at bruk av fagfelle for rapport for berikningsmodellen vil være lite hensiktsmessig ettersom hovedoppdraget er beregninger i en Excel-fil. Det vil imidlertid bli relevant å sende revidert berikningsmodell og svar på oppdraget på ekstern høring.

Sekretariatet følger opp saken opp mot revisjon av ordlyden i oppdraget fra Mattilsynet, og prosjektgruppen følger opp de øvrige faglige innspillene fra faggruppen.

5. Helsedirektoratet som ny oppdragsgiver

Fagdirektør på området mat i VKM, Elin Thingnæs Lid, orienterte om dialogen med Helsedirektoratet, Mattilsynet og Helse- og omsorgsdepartementet om Helsedirektoratet som ny oppdragsgiver for VKM fortsetter.

Det er enighet om å starte opp et pilotprosjekt der Helsedirektoratet er selvstendig oppdragsgiver for en nytte- og risikovurdering av kaliumklorid som salterstatter. Fram til nå har Helsedirektoratet måtte rette sine ønsker om oppdrag til Mattilsynet og kanalisere oppdragene gjennom Mattilsynet. Det har da vært opp til Mattilsynet å prioritere sakene Helsedirektoratet foreslår.

Det er behov for en avklaring med hensyn til finansiering av økte oppdrag i VKM, samt struktur for prioriteringer mellom Mattilsynet og Helsedirektoratet og internt i de to etatene. Det er videre behov for en rolleavklaring i forhold til Nasjonalt råd for ernæring.

Sekretariatet har utarbeidet et første utkast til samhandlingsavtale mellom Helsedirektoratet og VKM som blir sendt medlemmene i faggruppen for kommentering etter møtet. VKM og faggruppen bør reflektere over hvilke type oppdrag vi tenker det er hensiktsmessig å utføre for Helsedirektoratet (for eksempel nytte- og risikovurderinger, nyttevurderinger, risikovurderinger og/eller systematiske kunnskapsoppsummeringer).

Ledelsen i VKM ønsker nå å trekke inn komiteen ved faggruppelider for ernæring og fagkoordinator i sekretariatet i den fortsettende dialogen med Helsedirektoratet.

6. Orientering om behandling av jodberikning i Nasjonalt råd for ernæring og Helsedirektoratet

Helsedirektoratet har bedt Nasjonalt råd for ernæring om å gi en begrunnet anbefaling/uttalelse på om helsemyndighetene med bakgrunn i VKMs nytte- og risikovurdering av tilsetning av jod til husholdnings salt og salt i brød og WHO's anbefalinger bør innføre lovpålagt jodberikning, og i så fall på hvilket nivå. VKM erfarer at Nasjonalt råd for ernæring i sitt utkast til svar, i tillegg til å gi anbefalinger om oppfølging av tiltak (nytte- og risikohåndtering), også til dels utfører en egen nytte- og risikovurdering.

VKMs nytte- og risikovurdering ble utført på oppdrag for Mattilsynet og Helsedirektoratet, og det er primært Helsedirektoratet som har vært pådriver for at VKM skulle gjennomføre nytte- og risikovurderingen og utformet ordlyden i oppdraget til VKM. I sitt arbeid har VKM blant annet gjort en systematisk kunnskapsoppsummering av vitenskapelige artikler om helseeffekter knyttet til mild og moderat jodmangel. Litteratursøket dekket om lag 13 000 publikasjoner på emnet. I tillegg kommer litteraturgjennomgang for øvre tolerable inntaksnivåer for jod i ulike aldersgrupper, herunder barn.

VKM har tatt initiativ til et felles møte med hensikt å avklare ansvar og roller i henholdsvis VKM og Nasjonalt råd for ernæring opp mot Helsedirektoratet. Vi har avholdt et slik møte, og det er enighet om at det er behov for ytterligere rolleavklaring, også med tanke på framtidig arbeid. Ledelsene i VKM, Helsedirektoratet og Mattilsynet følger opp dette. VKM mener det er viktig at alle involverte parter anerkjenner at myndighetene har organisert arbeidet ut fra følgende prosess: 1) det avdekkes et problem, 2) det utarbeides en risiko/ nytte- risikovurdering og 3) problemet håndteres (risikohåndtering) basert blant annet på konklusjoner i pkt 2. Det er særlig viktig at pkt 2 og 3 holdes adskilt.

Myndighetene ser på muligheten for at Helsedirektoratet skal bli en selvstendig oppdragsgiver for VKM, og vi er i startfasen med et pilotprosjekt for en slik løsning. Dette aktualiserer behovet for rolleavklaring ytterligere.

Fagdirektør på området mat i VKM og faglig ansvarlig for VKMs nytte- og risikovurdering av tilsetning av jod til husholdningssalt og brød orienterte om diskusjonen på møte i Nasjonalt råd for ernæring da de behandlet oppdrag fra Helsedirektoratet knyttet til eventuelle anbefalinger om jodberikning i Norge. VKM mener det er viktig at Nasjonalt råd for ernæring i sitt endelige svar til Helsedirektoratet presiserer hvordan de kommer fram til sine anbefalinger og hvordan de vektlegger VKMs arbeid. Helsedirektoratet vil på sin side være tydelige på hvordan de vektlegger de ulike innspillene de har mottatt når de skal kommunisere sin nytte- og risikohåndtering.

7. Nytte- og risikovurdering av salterstattere

Oppdrag fra Helsedirektoratet til VKM om ny nytte- og risikovurdering av salterstattere vil være et pilotprosjekt for Helsedirektoratet som selvstendig oppdragsgiver til VKM. Helsedirektoratets observatør orienterte om bakgrunnen for bestillingen. Salterstattere er ett av mange tiltak for å nå myndighetenes handlingsplan for 30 % reduksjon i inntak av salt innen 2025. VKM utarbeidet i 2014 en nytte- og risikovurdering ved å bruke kaliumklorid som salterstatter i produksjon av matvarer. Det har vært et problem for industrien som ønsker å bruke salterstatter at VKM i 2014 konkluderte med at det var et stor antall personer i risikogrupper for høyt kaliuminntak, men ikke gjorde en avveining av nytte og risiko for ulike befolkningsgrupper. Scientific advisory committee on nutrition (SACN) i Storbritannia har nylig kommet med en rapport der man i tillegg til å se på effektene fra kalium, også har sett på effektene fra redusert natrium og integrert dette i en nytte og risikovurdering av salterstattere. SACN konkluderer med at nytten oppveier risikoen på populasjonsnivå. I lys av dette ønsker Helsedirektoratet at VKM gjør en ny nytte- og risikovurdering der det også skal tas hensyn til effekten fra reduksjon av natrium. Det ble presisert på møtet at en besvarelse som inneholder de samme elementene som konklusjonen til SACN, uavhengig av utfall, vil være tilfredsstillende for Helsedirektoratet.

Helsedirektoratet har utarbeidet et utkast til bestilling som var sendt medlemmene i forkant av møtet sammen med SACN-rapporten. Helsedirektoratet foreslår en betydelig endring i scenariene sammenliknet med oppdraget fra 2014.

Faggruppen diskuterte ordlyden i utkastet til bestilling, og hvordan oppdraget best kan løses i VKM. Bakgrunnen for oppdraget er godt begrunnet og vil bli oppdatert med bakgrunnsdokumentasjon som er publisert etter at utkastet ble formulert. VKM ønsker imidlertid at Helsedirektoratet presiserer i bestillingen hvilke oppgaver de planlegger for at VKM skal ivareta, og hvilke oppgaver de planlegger for at Nasjonalt råd for ernæring skal ha. Det skal ikke være overlapp i disse oppgavene.

Faggruppen foreslår å nedsette en prosjektgruppe med medlemmer fra faggruppen og ekstern ekspertise på de mest relevante risikogrupperne som er beskrevet i VKMs rapport fra 2014 og SACN-rapporten fra 2019. Faggruppen synes de nye forslagene til scenarier i utkastet er ok, men påpekte at det antakelig vil være mer hensiktsmessige å slå sammen scenariene og heller angi en range for inntak.

Ettersom Helsedirektoratet er tydelig på at elementene som er besvart i SACN-rapporten er tilfredsstillende for deres behov, ble Helsedirektoratet bedt om å revurdere formuleringen i oppdraget til VKM. Altså, at det blir stilet direkte spørsmål i oppdraget om SACN-rapporten vil være relevant for norske forhold, gitt norske forekomstdata og nasjonale eksponeringsberegninger. VKM oppfordret også Helsedirektoratet til å reflektere over om det er behov for å se på nytten av natriumreduksjon separat, eller om det egentlig er nytten av substitusjon av natrium med kalium de etterspør. Nyttens av redusert natrium er godt dokumentert tidligere, og ligger til grunn for selve handlingsplanen for saltreduksjon. Det bør presiseres i oppdraget hvilke aldersgrupper VKM skal inkludere i eksponeringsberegningene.

Helsedirektoratet ble oppfordret til å ta stilling til om de vil legge revidert bestilling ut på høring slik Mattilsynet gjør med sine bestillinger. VKM vil utarbeide en protokoll for oppdraget som også vil bli lagt ut på høring. Matvarebransjen og andre berørte parter vil dermed bli gitt anledning til å komme med innspill underveis i prosessen.

Sekretariatet vil avklare prosjektgruppe med faggruppemedlemmene når det foreligger en generell rolleavklaring mot Nasjonalt råd for ernæring, og når Helsedirektoratet og VKM har avklart administrative forhold knyttet konkret til dette prosjektet.

Sekretariatet kontakter SACN for å avklare litteratursøket som ligger til grunn for deres rapport samt konkrete spørsmål knyttet til tekst og tabeller i SACN-rapporten

8. Publisere jodartikkel

Vi avventer eventuell publisering i European Journal of Nutrition and Food Safety ettersom det var interesse for å jobbe videre med å publisere tidsskriftartikkel basert på deler av VKMs nytte- og risikovurdering for tilsetning av jod til husholdningssalt og brød.

9. Mulige framtidige saker i faggruppen og forslag til selvinitiering

Mattilsynet har varslet om at de sender bestilling på de siste stoffene i serien om maksgrenser i kosttilskudd, herunder jod i kosttilskudd i 2021. Det har i lengere tid vært varslet en mulig bestilling på risikovurdering av blant annet jod i tang- og tareprodukter.

Faggruppen diskuterte behovet for en risikovurdering av jod og tungmetaller i tang- og tareprodukter, og ønsker å gå videre med å eventuelt selvinitiere et slikt arbeid sammen med faggruppen for kontaminanter. Sekretariatet avklarer med Mattilsynet om de har en tidsplan for en eventuell bestilling til VKM. Dersom Mattilsynet ikke har anledning til å prioritere arbeidet med et slikt oppdrag ganske raskt, vil VKM vurdere å selvinitiere et slikt arbeid. Mattilsynet orienterte om at ANSES i Frankrike publiserte en rapport om dette arbeidet i 2018.

10. Nytte- og risikovurdering av fisk

Dette punktet på dagsorden ble utsatt til neste faggruppemøte.

11. Evaluering av møtet og møteforberedelsene

Det er kommet positive tilbakemeldinger på å dele opp møtet over to halve dager nå som alt foregår digitalt.

12. Møter o.a. av felles interesse

Ingen møter e.l. ble nevnt.

13. Nytt fra sekretariatet

Christine L Parr er midlertidig ansatt i deltidsstilling i VKMs sekretariat for å bistå med litteraturgjennomgang/ dataekstraksjon i arbeidet med nytte- og risikovurdering av fisk.

14. Eventuelt

Ingen saker.

15. Nye møtedatoer

Forslag til nye møtedatoer for januar 2021 vil bli sendt etter møtet.